NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

ZAMONAVIY TA'LIM SHAROITIDA TALABALARNING BILISHGA QIZIQISHINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Raximov Ilhomjon Abdullayevich
NamDU pedagogika fanlar nomzodi,dotsent

Annotatsiya: *Maqolada zamonaviy oliy ta'lim sharoitida talabalarning bilishga qiziqishini rivojlantirishning nazariy asoslari va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotning maqsadi bilishga qiziqish, o' quv motivatsiyasi va intellektual faollik o' rtasidagi munosabatni aniqlashtirish hamda qiziqishning davomiyligini qo' llab-quvvatlovchi pedagogik shartlarni asoslashdan iborat. Maqsadli tanlangan ilmiy manbalarning tushunchaviy, qiyosiy va tanqidiy tahlili amalga oshirilgan. Tahlil natijasida o' quv mazmunining shaxsiy-kasbiy ahamiyati, mazmunli tanlov, asoslangan intellektual murakkablik, hamkorlikdagi fikrlash, rivojlantiruvchi fikr-mulohaza va refleksiyaning o' zaro aloqadorligi ochib berilgan. Vaziyatli faollik bilan mavzuga mustaqil qayta murojaat qilishga tayyorlik farqlangan. Qiziqishni baholashda talabaning subyektiv munosabati, o' quv faoliyati mahsullari va vaqt davomida kuzatiladigan xatti-harakatlarni birgalikda o' rganish taklif etilgan. Xulosalar nazariy xususiyatga ega bo' lib, ularni muayyan ta'lim muhitida empirik tekshirish zarurati ko' rsatilgan.*

Kalit so' zlar: *bilishga qiziqish, o' quv motivatsiyasi, oliy ta'lim, vaziyatli qiziqish, individual qiziqish, intellektual faollik, mustaqil ta'lim, pedagogik qo' llab-quvvatlash, rivojlantiruvchi baholash, refleksiya.*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: *В статье рассматриваются теоретические основания и педагогические возможности развития познавательного интереса студентов в условиях современного высшего образования. Цель исследования заключается в уточнении взаимосвязи познавательного интереса, учебной мотивации и интеллектуальной активности, а также в обосновании педагогических условий поддержания интереса. Применены концептуальный, сравнительный и критический анализ целенаправленно отобранных научных источников. Раскрыта взаимосвязь личностно-профессиональной значимости учебного содержания, осмысленного выбора, обоснованной интеллектуальной сложности, совместного рассуждения, развивающей обратной связи и рефлексии. Разграничены ситуативная активность и готовность самостоятельно возвращаться к изучаемой теме. Предложено оценивать интерес на основе сочетания самоотчётов студентов, анализа результатов учебной деятельности и повторных наблюдений. Выводы имеют теоретический характер и требуют эмпирической проверки в конкретной образовательной среде.*

Ключевые слова: познавательный интерес, учебная мотивация, высшее образование, ситуативный интерес, индивидуальный интерес, интеллектуальная активность, самостоятельное обучение, педагогическая поддержка, формирующее оценивание, рефлексия.

PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING STUDENTS' INTEREST IN LEARNING IN CONTEMPORARY EDUCATION

Abstract: *This article examines the theoretical foundations and pedagogical opportunities for developing students' interest in learning in contemporary higher education. The study aims to clarify the relationships among interest, learning motivation, and intellectual engagement and to substantiate pedagogical conditions that may sustain interest. Conceptual, comparative, and critical analyses were applied to purposively selected scholarly sources. The analysis identifies connections among the personal and professional relevance of learning content, meaningful choice, appropriately challenging tasks, collaborative reasoning, formative feedback, and reflection. Situational engagement is distinguished from students' willingness to re-engage independently with a topic. The article proposes combining student self-reports, learning products, and repeated behavioural observations when assessing interest. The conclusions are theoretical and require empirical investigation in specific educational settings.*

Keywords: *interest in learning, learning motivation, higher education, situational interest, individual interest, intellectual engagement, independent learning, pedagogical support, formative assessment, reflection.*

KIRISH.

Oliy ta’limda mutaxassis tayyorlashning sifati talabaning mavjud bilimlarni o‘ zlashtirishi bilan birga, yangi bilimlarni mustaqil egallashi, muammolarni anglab yetishi va kasbiy faoliyatini muntazam takomillashtirishga tayyorligi bilan belgilanadi. Axborot resurslarining kengayishi bilim olish imkoniyatlarini oshirayotgan bir sharoitda, ma’lumotni topish, uning ishonchliligini baholash va mazmunini chuqur tushunish turli intellektual vazifalar sifatida namoyon bo‘ lmoqda. Bu vazifalarni bajarishda talabaning o‘ rganilayotgan mazmunga faol munosabati muhim o‘ rin tutadi.

O‘ zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘ g‘ risida”gi Qonuni ta’limni tashkil etish va uning ishtirokchilari faoliyatining huquqiy asoslarini belgilaydi [1]. Ta’lim jarayonining pedagogik sifati esa mazkur tashkiliy imkoniyatlarning talaba rivojlanishiga qanday xizmat qilishi bilan bog‘ liq. Shu nuqtayi nazardan, bilishga qiziqishni rivojlantirish o‘ quv mashg‘ ulotining tashqi jozibadorligini oshirish doirasidan kengroq mazmun kasb etadi. U talabaning bilim olishga ongli kirishishi, savol qo‘ yishi, izlanishi va o‘ rganishni davom ettirishga tayyorligini qo‘ llab-quvvatlashni talab qiladi.

Pedagogik amaliyotda bilishga qiziqish ba’zan darsdagi jonlanish, tezkor javoblar, topshiriqlarning bajarilishi yoki yuqori baholar bilan tenglashtiriladi. Ushbu belgilar muayyan faollikni ko‘ rsatsa-da, talabaning o‘ quv mazmuniga barqaror munosabatini to‘ liq tavsiflamaydi. Faoliyat tashqi nazorat, baholash talabi yoki ijtimoiy kutish bilan ham rag‘ batlantirilishi mumkin. Qiziqishning o‘ ziga xosligi esa mazmunni anglashga intilish va unga mustaqil qayta murojaat qilishda ko‘ rinadi.

Mavzuning dolzarbligi qiziqishni uyg‘ otuvchi vositalar bilan uni davomli bilish faoliyatiga bog‘ lovchi pedagogik shartlar o‘ rtasidagi farqni aniqlashtirish zarurati bilan belgilanadi. Yangilik, tasvir yoki raqamli vosita e’tiborni jalb qilishi mumkin, biroq bu holatning mazmunli izlanishga aylanishi topshiriq, pedagogik yordam, shaxsiy ahamiyat va o‘ quv tajribasiga bog‘ liq.

Tadqiqotning maqsadi zamonaviy oliy ta’limda talabalarning bilishga qiziqishini rivojlantirishga xizmat qiladigan pedagogik imkoniyatlarni nazariy jihatdan asoslashdir. Asosiy tadqiqot savoli o‘ quv mazmuni, mustaqil tanlov, intellektual murakkablik va pedagogik yordamning qanday uyg‘ unligi talabaning mavzuni o‘ rganishni davom ettirishiga sharoit yaratishi mumkinligini aniqlashga qaratilgan.

Maqolaning nazariy hissasi qiziqishni qo‘ zg‘ atish, davom ettirish va uning barqarorlashuviga xizmat qiluvchi shartlarni o‘ zaro bog‘ liq holda talqin qilishda ifodalanadi. Shuningdek, qiziqishning bevosita namoyon bo‘ lishi bilan uning rivojlanganligi haqidagi dalil farqlanib, pedagogik baholashda turli ma’lumot manbalarini uyg‘ unlashtirish zarurati asoslanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

S. Hidi va K. A. Renninger qiziqish rivojlanishini qo‘ zg‘ atilgan vaziyatli qiziqish, qo‘ llab-quvvatlangan vaziyatli qiziqish, shakllanayotgan individual qiziqish va rivojlangan individual qiziqish bosqichlari orqali tushuntiradilar [2]. Mazkur yondashuv qiziqishning shaxs bilan o‘ quv mazmuni o‘ rtasidagi o‘ zaro ta’sirda shakllanishini ochib beradi. Dastlabki e’tiborning davomli munosabatga aylanishi bilimning kengayishi, mazmunning qadrlanishi va qayta ishtirok etish imkoniyatlari bilan bog‘ liq.

J. M. Harackiewicz, J. L. Smith va S. J. Priniski qiziqishni muayyan mavzuga yo‘ nalgan psixologik holat hamda vaqt davomida mazmunga qayta murojaat qilishga moyillik sifatida tahlil qiladilar [3]. Bu farqlash qiziqishni rivojlantirishning maqsadi faqat mashg‘ ulot paytidagi ijobiy taassurot bilan cheklanmasligini ko‘ rsatadi. Mavjud qiziqishlar bilan bog‘ lanish, muammoli faoliyat va mazmunning ahamiyatini anglash mazkur jarayonning muhim yo‘ nalishlaridir.

R. M. Ryan va E. L. Decining o‘ zini o‘ zi belgilash nazariyasiga asoslangan tahlilida mustaqillik, kompetentlik hissi va ijtimoiy aloqadorlik motivatsiyani qo‘ llab-quvvatlovchi asosiy psixologik ehtiyojlar sifatida yoritiladi [4]. Ushbu yondashuvda talabaning o‘ z qarorini ongli qabul qilishi aniq pedagogik tartib va yordam bilan uyg‘ unlashadi. Shuningdek, shaxs tomonidan qabul qilingan kasbiy maqsadga asoslangan motivatsiya ham o‘ quv faoliyatini qo‘ llab-quvvatlashi mumkin.

C. S. Hulleman va J. M. Harackiewiczning yuqori sinf o‘ quvchilari ishtirokidagi tajribasida fan mazmunini shaxsiy hayot bilan bog‘ lashga qaratilgan topshiriqlar muvaffaqiyatga erishish kutishi past bo‘ lgan o‘ quvchilarning qiziqishi va baholariga ijobiy ta’sir ko‘ rsatgan [5]. Natija mazmunning ahamiyatini o‘ rganuvchining o‘ zi izohlashi istiqbolli yo‘ nalish ekanini ko‘ rsatadi. Biroq maktab sharoitida olingan ushbu dalil oliy ta’limga bevosita umumlashtirilmasdan, talabalar xususiyatlari asosida tekshirilishi lozim.

M. T. H. Chi va R. Wylie tomonidan ishlab chiqilgan ICAP yondashuvi passiv, faol, konstruktiv va interaktiv kognitiv jalb etilishni farqlaydi [6]. Unda material bilan tashqi harakat qilish, mustaqil izoh yaratish va hamkorlikda fikrni rivojlantirish o‘ rtasidagi farqlar ko‘ rsatiladi. Ushbu yondashuv qiziqishning o‘ zini o‘ lchashdan ko‘ ra, topshiriq talab qilayotgan fikrlash faoliyatini tahlil qilish uchun muhimdir.

S. Freeman va hammualliflarning oliy ta’limdagi STEM yo‘ nalishlariga doir 225 tadqiqotni qamrab olgan metatahlilida faol o‘ qitish sharoitida imtihon va tushunchaviy test natijalarining yaxshilanishi aniqlangan [7]. Mazkur dalil

faol o‘ qitishning o‘ zlashtirishdagi imkoniyatlarini ko‘ rsatadi. Uni bilishga qiziqishning aynan shunday darajada rivojlangani haqidagi xulosa bilan almashtirish metodologik jihatdan to‘ g‘ ri bo‘ lmaydi.

J. Hattie va H. Timperley fikr-mulohazaning ta’limdagi rolini o‘ quv maqsadi, mavjud natija va keyingi harakat o‘ rtasidagi aloqani aniqlashtirish orqali tushuntiradilar [8]. B. Wisniewski, K. Zierer va J. Hattie metatahlilida esa fikr-mulohazaning ta’siri uning axborot mazmuni va o‘ lchanayotgan natija turiga qarab farqlanishi ko‘ rsatilgan [9]. Bu tadqiqotlar baholash jarayonida umumiy maqtovdan ko‘ ra o‘ quv faoliyatini yo‘ naltiruvchi aniq axborotning ahamiyatini muhokama qilishga asos beradi.

E. Panaderoning o‘ zini o‘ zi boshqarib o‘ rganishga oid sharhida rejalashtirish, faoliyatni kuzatish va natijani qayta baholashning kognitiv, motivatsion hamda hissiy jarayonlar bilan aloqasi yoritilgan [10]. Mazkur yondashuv qiziqishning mavjudligi bilan o‘ qishni izchil tashkil eta olish o‘ rtasidagi munosabatni tushuntirishga yordam beradi. Talaba mavzuga qiziqsa ham, vaqtni boshqarish yoki samarali strategiyani tanlashda pedagogik yordamga ehtiyoj sezishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili bilishga qiziqishni birgina metod yoki texnologiya natijasi sifatida izohlash imkonini bermaydi. Qiziqish mazmunning ahamiyati, psixologik ehtiyojlar, intellektual faoliyat va o‘ quv jarayonini boshqarish bilan bog‘ liq ko‘ p omilli hodisa sifatida namoyon bo‘ ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-tahliliy yo‘ nalishda amalga oshirildi. Manbalar bilishga qiziqish, motivatsiya, kognitiv jalb etilish, fikr-mulohaza va mustaqil o‘ rganish masalalariga bevosita aloqadorligi asosida maqsadli tanlandi. Tadqiqotda konseptual maqolalar, nazariy sharhlar, eksperimental ish va metatahlillar natijalaridan foydalanildi.

Tushunchaviy tahlil bilishga qiziqish, o‘ quv motivatsiyasi va intellektual faollikning mazmuniy chegaralarini aniqlashtirishga xizmat qildi. Qiyosiy tahlilda nazariy yondashuvlarning umumiy va farqli jihatlari solishtirildi. Tanqidiy tahlil orqali manbalardagi natijalarning qaysi ta’lim bosqichiga tegishliligi, qanday ko‘ rsatkichlar bilan o‘ lchangani va ularni oliy ta’limga tatbiq etish chegaralari ko‘ rib chiqildi. Nazariy umumlashtirish asosida mashg‘ ulotni tashkil etish va qiziqishni baholashga oid takliflar ishlab chiqildi. Tahlil davomida qiziqishning qisqa muddatli namoyon bo‘ lishi, o‘ quv mazmunining qadrlanishi va mavzuga qayta murojaat qilishga tayyorlik alohida jihatlar sifatida ajratildi. Shu bilan birga, pedagogik vosita, talabaning bilish harakati va kuzatiladigan natija o‘ rtasidagi munosabat o‘ rganildi. Bunday yondashuv muayyan metodning mavjudligini uning samaradorligi bilan tenglashtirishdan saqlanishga xizmat qiladi.

Mazkur ish tizimli adabiyotlar sharhi yoki tajriba-sinov tadqiqoti sifatida taqdim etilmaydi. Muallif tomonidan respondentlar jalb qilinmagan, diagnostik o‘ lchovlar va statistik hisoblashlar bajarilmagan. Natijalar tanlangan ilmiy manbalarning nazariy umumlashtirilishiga asoslangan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Nazariy tahlil asosida bilishga qiziqish talabaning muayyan mazmunni anglash, undagi bog‘ lanishlarni aniqlash va bilimini kengaytirishga yo‘ nalgan hissiy-intellektual munosabati sifatida talqin qilindi. Uning tarkibida mazmunga e’tibor, bilish jarayonining subyektiv ahamiyati va keyingi izlanishga tayyorlik o‘ zaro bog‘ lanadi. Ushbu talqin qiziqishni faoliyatdan ajratib baholashning cheklanganligini ko‘ rsatadi.

Bilishga qiziqish o‘ quv motivatsiyasining barcha shakllarini qamrab olmaydi. Talaba kelajakdagi kasbi uchun zarur mavzuni jiddiy o‘ rganishi, lekin unga kuchli qiziqish bildirmasligi mumkin. Shuningdek, qiziqish yuqori bo‘ lsa ham, tayanch bilimning yetishmasligi o‘ zlashtirishni qiyinlashtiradi. Shu sababli qiziqish, bilim va topshiriqni bajarish intizomi pedagogik kuzatuvda alohida ko‘ rsatkichlar sifatida qaralishi kerak.

Qiziqishning rivojlanishiga xizmat qiladigan asosiy imkoniyat o‘ quv mazmunini anglashga arzigulik muammo orqali ochishdir. Muammoli vaziyat talabaning mavjud tasavvuri bilan yangi dalil o‘ rtasidagi tafovutni sezishiga yordam beradi. Bunda savolning murakkabligi talaba tayyorgarligiga mos bo‘ lishi va javob izlash uchun boshlang‘ ich tayanch taqdim etilishi muhimdir. Masalan, pedagogika yo‘ nalishidagi talabalarga bir xil metod ikki guruhda turlicha natija bergan vaziyat beriladi. Ulardan metodga umumiy baho berishdan oldin guruhlarning oldingi bilimi, topshiriqlar, o‘ qitish va baholash sharoitlarini o‘ rganish talab qilinadi. Bu topshiriq nazariy bilimni dalil asosida izohlashga yo‘ naltiradi. Talaba qanday ma’lumot yetishmayotganini aniqlaydi va o‘ z xulosasining chegaralarini anglaydi.

Muammoli vaziyatni tashkil etishda yangilikning o‘ zi yetarli shart bo‘ la olmaydi. Talaba savolni tushunmasa yoki mavjud bilim bilan unga yaqinlasha olmasa, topshiriq ortiqcha qiyinchilik sifatida qabul qilinishi mumkin. Shu bois pedagogik yordam muammoni qismlarga ajratish, muhim tushunchani eslatish yoki dalil manbasini ko‘ rsatish shaklida beriladi. Talabaning mustaqilligi ortgani sari yordam hajmini mos ravishda o‘ zgartirish mumkin.

O‘ quv mazmunining shaxsiy-kasbiy ahamiyati qiziqishga yo‘ nalish beradigan omildir. Bunda o‘ qituvchining “bu bilim kelajakda kerak bo‘ ladi” degan izohi talabaga uning mazmunini mustaqil anglash imkoniyati bilan to‘ ldiriladi. Talaba tushunchaning qaysi kasbiy vaziyatni izohlashi, qanday qaror chiqarishga yordam berishi yoki qaysi xatoni oldini olishini asoslaydi. Shaxsiy aloqadorlikni shakllantirishga oid tadqiqotlar ushbu yo‘ nalishning pedagogik ahamiyatini ko‘ rsatadi [5].

Kasbiy ahamiyatni faqat tezkor amaliy foyda bilan cheklash fundamental bilimlarning rolini kamaytirishi mumkin. Nazariy tushunchalar keyingi murakkab mavzularni egallash, muammolarni umumlashtirish va yangi vaziyatga mos yechim topish uchun asos yaratadi. Shuning uchun o‘ quv mazmuni bevosita amaliy vazifa hamda uzoq muddatli intellektual rivojlanish bilan bog‘ liq holda yoritilishi lozim.

Talabaning mazmunli tanlovini ta’minlash ham muhim pedagogik imkoniyatdir. Bir xil ta’lim maqsadi doirasida muammo, manba yoki natijani taqdim etish shaklini tanlashga ruxsat berilishi mumkin. Bunda umumiy sifat mezonlari saqlanadi. Masalan, talaba muayyan pedagogik tushunchani ilmiy maqola, dars kuzatuvi yoki ta’limiy vaziyat orqali tahlil qiladi. Har bir ish dalilning ishonchliligi, tushunchaning to‘ g‘ ri qo‘ llanishi va xulosaning asoslanganligi orqali baholanadi.

Mustaqillikni qo‘ llab-quvvatlash vazifani tushuntirmasdan talabani yolg‘ iz qoldirishni anglatmaydi. Aniq maqsad, tushunarli mezon va zarur yordam talabaning qaror qabul qilishini mazmunli qiladi [4]. Ushbu shartlar mavjud bo‘ lganda tanlov o‘ quv faoliyatiga egalik hissini qo‘ llab-quvvatlovchi vosita bo‘ lishi mumkin.

Qiziqishning davomiyligini ta’minlashda talabaning o‘ z rivojlanishini ko‘ rishi muhim. Yakuniy ball vazifaning umumiy natijasini bildiradi, lekin bilish jarayonining barcha jihatlarini tushuntirmaydi. Rivojlantiruvchi fikr-mulohaza ishning kuchli tomoni, aniq kamchiligi va keyingi qadamni ko‘ rsatadi. Masalan, “Dalilingiz mavzuga mos, ammo xulosani ushbu dalil qamroviga mos ravishda aniqlashtirish kerak” degan izoh talabaning navbatdagi intellektual harakatini belgilaydi.

Fikr-mulohazaning o‘ zlashtirishga ijobiy ta’siri uning qiziqishga ta’siri bilan aynanlashtirilmasligi lozim. Ta’sirning turlicha bo‘ lishi va axborot mazmuniga bog‘ liqligi metatahlillarda ko‘ rsatilgan [9]. Shuning uchun talaba fikr-mulohazadan qanday foydalangani, ishini qayta ko‘ rib chiqqani va keyingi izlanishga munosabati alohida o‘ rganiladi. Ta’lim maqsadi, faoliyat va baholash o‘ rtasidagi muvofiqlik ham qiziqish rivojlanishi uchun zarur pedagogik sharoitdir. Mashg‘ ulotda savol qo‘ yish va dalillash rag‘ batlantirilib, nazoratda faqat ta’riflarni takrorlash talab qilinsa, talaba o‘ z kuchini asosan yodlashga yo‘ naltirishi mumkin. Shu bois yakuniy topshiriqlarda tushunchani qo‘ llash, muqobil izohlarni solishtirish va xulosani asoslashga o‘ rin berilishi kerak.

Hamkorlikdagi faoliyat boshqa nuqtayi nazar bilan uchrashish imkonini yaratadi. Biroq guruhga ajratishning o‘ zi barcha talabada mazmunli intellektual ishtirokni ta’minlamaydi. Hamkorlikda savol berish, dalil talab qilish va bir-birining izohini rivojlantirish muhimdir [6]. Buning uchun umumiy muhokamadan oldin individual tayyorgarlik, muhokama davomida aniq vazifa va yakunda shaxsiy xulosa yozish tavsiya etiladi. Pedagogik muloqotda xatoga munosabat ham talabaning tashabbusiga ta’sir qilishi mumkin. Savol berish yoki taxmin bildirish shaxsiy qobiliyatga salbiy hukm bilan bog‘ lansa, talaba o‘ z fikrini yashirishi ehtimol. Xatoni uning kelib chiqish sababi va tuzatish yo‘ li orqali tahlil qilish esa talabchanlikni saqlagan holda o‘ rganishni davom ettirishga sharoit yaratadi.

Mustaqil ta’limda qiziqishni rivojlantirish katta hajmdagi matn tayyorlash talabi bilan cheklanmasligi lozim. Talaba tekshiriladigan savol qo‘ yishi, manbalarni solishtirishi va xulosasini qayta ko‘ rib chiqishi mumkin bo‘ lgan topshiriqlar izlanish mazmunini chuqurlashtiradi. Bunda rejalashtirish, o‘ z faoliyatini kuzatish va refleksiya mustaqil o‘ rganishning muhim jihatlari hisoblanadi [10].

Raqamli vositalarning pedagogik imkoniyati ularning qaysi bilish harakatini qo‘ llab-quvvatlashi orqali baholanadi. Simulyatsiya taxminni sinashga, elektron manba dalillarni qiyoslashga, umumiy hujjat esa izohlarni birgalikda qayta ishlashga xizmat qilishi mumkin. Mazkur tahlil raqamli vositaning o‘ zi qiziqishni oshiradi degan xulosani bermaydi. Vosita, topshiriq va talabaning faoliyati o‘ rtasidagi aloqani tekshirish zarur. Sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishda ham tayyor javobni qabul qilishdan tashqari, undagi da’volarni tekshirish va xulosalarni tahrirlash vazifalari tashkil etilishi mumkin. Talaba yaratilgan matnni ishonchli manbalar bilan solishtirib, asossiz umumlashtirishni aniqlaydi. Bu usul pedagogik taklif sifatida qaraladi; uning qiziqishga ta’siri muayyan kurs sharoitida alohida o‘ rganilishi lozim.

Qiziqishni baholashda turli dalillarni birlashtirish zarur. Talabaning “mashg‘ ulot menga yoqdi” degan javobi hissiy taassurotni ko‘ rsatishi mumkin. Mavzu bo‘ yicha yangi savol qo‘ yishi, ixtiyoriy manba izlashi va keyingi mashg‘ ulotda unga qaytishi esa boshqa jihatlarni ochadi. Ushbu belgilar ham vaziyatdan ajratib talqin qilinmaydi: qo‘ shimcha o‘ qish baholash talabi bilan, savollar ko‘ pligi esa tushunishdagi qiyinchilik bilan bog‘ liq bo‘ lishi mumkin.

Shu sababli subyektiv baho, o‘ quv faoliyati mahsuli va takroriy kuzatuvlarni uyg‘ unlashtirish taklif etiladi. Qiziqishni o‘ lchashda tayanch bilim, tashqi rag‘ bat va topshiriq shartlari haqidagi ma’lumotlar ham hisobga olinadi. Dastlabki faollik bilan vaqt davomida saqlanadigan qayta murojaatni farqlash qiziqish rivojlanganligi haqidagi xulosaning aniqligini oshiradi [2; 3].

Nazariy umumlashtirish pedagogik imkoniyatlarning izchil bog‘ lanishini ko‘ rsatadi: mazmun anglashga arzigulik savolni yuzaga keltiradi, topshiriq izlanishni tashkil etadi, yordam qiyinchilikni boshqarishga ko‘ maklashadi, fikr-mulohaza faoliyatni aniqlashtiradi, refleksiya esa keyingi bilish vazifasini belgilaydi. Ushbu bog‘ lanish muallifning nazariy talqini bo‘ lib, empirik tasdiqlangan universal sababiy qonuniyat sifatida taqdim etilmaydi. Tadqiqotning cheklovi foydalanilgan manbalarning turli ta’lim bosqichlari, fanlar va o‘ lchovlarga tegishliligidir. Keyingi tadqiqotlarda

boshlang‘ ich qiziqish va bilim, guruh xususiyati hamda o‘ qituvchi ta’sirini hisobga olish zarur. Taqqoslash guruhi, boshlang‘ ich va yakuniy o‘ lchov hamda kechiktirilgan kuzatuv qisqa muddatli yangilik taassurotini davomli o‘ zgarishdan farqlashga yordam berishi mumkin.

Xulosa. Talabalarning bilishga qiziqishi o‘ quv mazmunining ahamiyati, intellektual faoliyat, mustaqillik va pedagogik yordamning o‘ zaro ta’sirida rivojlanadigan hodisadir. Uni qo‘ llab-quvvatlashda e’tiborni jalb etish bilan birga, mazmunni tushunish, savol qo‘ yish, dalil izlash va mavzuga qayta murojaat qilish uchun davomli imkoniyatlar yaratilishi lozim.

Nazariy tahlil asosida o‘ quv topshiriqlarini mazmunli muammo atrofida tashkil etish, bilimning shaxsiy-kasbiy ahamiyatini talabaning o‘ zi izohlashiga imkon berish, murakkablikni tayyorgarlik va yordam bilan muvofiqlashtirish hamda baholashni bilish harakatlariga yo‘ naltirish tavsiya etiladi. Hamkorlik va raqamli vositalar ham aynan qanday intellektual faoliyatni yuzaga keltirishi orqali tanlanishi kerak. Qiziqishning rivojlanishi haqidagi xulosalar bir martalik taassurot yoki o‘ zlashtirish ko‘ rsatkichiga asoslanmasligi zarur. Talabaning munosabati, ish mahsuli va vaqt davomida kuzatiladigan tashabbusini birgalikda o‘ rganish ishonchliroq pedagogik baholash imkonini beradi. Taklif etilgan shartlarning samaradorligini aniqlash esa muayyan oliy ta’lim muhiti va fan doirasida empirik tekshiruvni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘ zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘ RQ-637-son “Ta’lim to‘ g‘ risida”gi Qonuni.
2. Hidi S., Renninger K. A. The Four-Phase Model of Interest Development // Educational Psychologist. — 2006. — Vol. 41, No. 2. — P. 111–127.
3. Harackiewicz J. M., Smith J. L., Priniski S. J. Interest Matters: The Importance of Promoting Interest in Education // Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences. — 2016. — Vol. 3, No. 2. — P. 220–227.
4. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and Extrinsic Motivation from a Self-Determination Theory Perspective: Definitions, Theory, Practices, and Future Directions // Contemporary Educational Psychology. — 2020. — Vol. 61. — Article 101860.
5. Hulleman C. S., Harackiewicz J. M. Promoting Interest and Performance in High School Science Classes // Science. — 2009. — Vol. 326, No. 5958. — P. 1410–1412.
6. Chi M. T. H., Wylie R. The ICAP Framework: Linking Cognitive Engagement to Active Learning Outcomes // Educational Psychologist. — 2014. — Vol. 49, No. 4. — P. 219–243.
7. Freeman S., Eddy S. L., McDonough M., Smith M. K., Okoroafor N., Jordt H., Wenderoth M. P. Active Learning Increases Student Performance in Science, Engineering, and Mathematics // Proceedings of the National Academy of Sciences. — 2014. — Vol. 111, No. 23. — P. 8410–8415.
8. Hattie J., Timperley H. The Power of Feedback // Review of Educational Research. — 2007. — Vol. 77, No. 1. — P. 81–112.
9. Wisniewski B., Zierer K., Hattie J. The Power of Feedback Revisited: A Meta-Analysis of Educational Feedback Research // Frontiers in Psychology. — 2020. — Vol. 10. — Article 3087.
10. Panadero E. A Review of Self-regulated Learning: Six Models and Four Directions for Research // Frontiers in Psychology. — 2017. — Vol. 8. — Article 422.